EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 14.2.2007
COM(2007) 56 galīgā redakcija

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI UN EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI

par zinātnisko informāciju digitālajā laikmetā: piekļuve, izplatīšana un saglabāšana

{SEC(2007)181}

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI UN EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI

par zinātnisko informāciju digitālajā laikmetā: piekļuve, izplatīšana un saglabāšana

1. IEVADS

Šā paziņojuma pamatā ir divi politikas virzieni — **i2010 digitālo bibliotēku ierosme** un **Kopienas politika pētniecības jomā.** Digitālo bibliotēku ierosmes mērķis ir padarīt informāciju pieejamāku un izmantojamāku digitālajā vidē. Tā ir nākamais solis pēc sešu valstu un valdību vadītāju 2005. gada 28. aprīļa vēstules, kurā Komisiju lūdza veikt nepieciešamos pasākumus, lai uzlabotu piekļuvi Eiropas kultūras un zinātniskajam[1] mantojumam.

Kopienas politikas pētniecības jomā mērķis ir pēc iespējas palielināt sabiedrības sociālekonomiskos ieguvumus no pētniecības un attīstības. Šis paziņojums ir pirmais solis plašāka politikas procesa kontekstā, kas risina jautājumu, kā darbojas zinātnisko publikāciju sistēma un kāda ir tās ietekme uz pētniecības izcilību. Tas tiek publicēts Eiropas pētniecībai stratēģiski svarīgā brīdī, kad uzsākta Septītā pamatprogramma (FP7) 2007.–2013. gadam un gaidāms Paziņojums par Eiropas pētniecības telpas (*ERA*) attīstīšanu.

Šā paziņojuma mērķis ir norādīt uz šādu jautājumu nozīmi un uzsākt politikas procesu par tiem: a) piekļuve zinātniskajai informācijai un tās izplatīšana[2] un b) stratēģijas zinātniskās informācijas saglabāšanai ES mērogā. Šajā nolūkā paziņojumā izklāstīta virkne pasākumu Eiropas mērogā un norādīts uz nepieciešamību turpināt politikas debates.

Šie jautājumi tieši ietekmē Eiropas spēju konkurēt, izmantojot zināšanas, kurai ir izšķiroša nozīme, lai sasniegtu Lisabonas programmas mērķus konkurētspējas jomā.

2. ZINĀTNISKĀS INFORMĀCIJAS NOZĪME

Lai kļūtu par aizvien konkurētspējīgāku uz zinātnes atziņām balstītu ekonomiku, Eiropai ir jāuzlabo zināšanu jaunrade, veicot pētījumus, to izplatīšana ar izglītības palīdzību un to izmantošana jauninājumos. Visi pētījumi ir balstīti uz iepriekšējo darbu un ir atkarā no zinātnieku iespējām piekļūt zinātniskajām publikācijām un pētījumu datiem un dalīties tajos. Ātra un plaša pētījumu rezultātu izplatīšana var palīdzēt paātrināt jauninājumu radīšanu un izvairīties no pētījumos ieguldītā darba dublēšanas, kaut arī var būt attaisnojama neliela kavēšanās, ja tas ir nepieciešams pētniekiem pirmreizējas lietošanas vai komerciālu nolūku dēļ. Sistēmai, ar kuras palīdzību publicē zinātnisko informāciju, ir ļoti svarīga nozīme šīs informācijas apstiprināšanā un izplatīšanā, un tādēļ tā būtiski ietekmē pētījumu finansēšanas politiku un Eiropas pētniecības izcilību.

---

1 Šajā paziņojumā termins „zinātniskais” un „zinātne” attiecas uz pētniecības pasākumiem visās zinātnes jomās, tostarp sociālajās un humanitārajās zinātnēs.

2 Šajā paziņojumā „zinātniska informācija” iekļauj publikācijas un pētniecības datus.

Valsts iestādes finansē apmēram vienu trešdaļu no Eiropas pētniecības,[3] un tāpēc tās ir nepārprotami ieinteresētas optimizēt zinātniskās informācijas sistēmu. Eiropas Kopiena uz spēles ir likusi daudz: no 2007. līdz 2013. gadam Kopiena ieguldīs FP7 aptuveni 50 miljardus EUR.

3. PIEKĻUVE ZINĀTNISKAJAI INFORMĀCIJAI UN TĀS IZPLATĪŠANA DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

3.1. Sistēma pārejas posmā: jauni tirgi, pakalpojumi un dalībnieki

Viena no mūsdienu zinātnes raksturīgākajām iezīmēm ir tā, ka strauji palielinās digitālā satura lietojums pētniecībā un zināšanu izplatīšanā. Internets dod iespēju nekavējoties piekļūt zinātniskajai informācijai un to ātri izplatīt, un jauni informācijas un saziņas līdzekļi piedāvā novatoriskus veidus, lai palielinātu vērtību. Tie sniedz jaunas iespējas, kā izmantot lielo daudzumu datu, kas iegūti zinātniskā procesa eksperimentos un novērojumos, *un kā iegūt jēgu no šiem krātuvēs uzglabātajiem datiem saistībā ar citiem zinātniskās informācijas avotiem*. Tas rada nepārtrauktu zinātniskās informācijas telpu — no neapstrādātiem datiem līdz publikācijām, iekļaujot dažādas kopienas un valstis.

Zinātniskajiem žurnāliem tradicionāli ir centrālā loma zinātniskās informācijas sistēmā. Tie ir līdzeklis pētniecības rezultātu izplatīšanai, un tie nozīmīgi ietekmē zinātnieku karjeru. Salīdzinošās pārskatīšanas process, kas ir žurnālu rakstu izvēles pamatā, ir zinātniskās informācijas sistēmas galvenais kvalitātes kontroles mehānisms.

Tehnoloģiskās izmaiņas paver plašas iespējas Eiropas zinātniskajiem izdevējiem. Pēdējo gadu laikā gan zinātniskie izdevēji, gan citi dalībnieki ir veikuši nozīmīgus ieguldījumus informācijas tehnoloģijās, kas nodrošina tiešsaistes piegādi, kā arī citā formātā pieejama satura pārveidošanā digitālā formātā un pievienotās vērtības pakalpojumos. Aptuveni 90 % no zinātniskajiem žurnāliem tagad ir pieejami tiešsaistē, daudzos gadījumos abonējot.

> *Apmēram 2000 zinātnisko žurnālu izdevēju visā pasaulē publicē aptuveni 1,4 miljonus rakstu gadā. Apmēram 780 no šiem izdevējiem atrodas ES un publicē 49 % no visu žurnālu izlaides. Tie nodarbina aptuveni 36 000 cilvēkus ES teritorijā un ieņem nozīmīgu vietu pasaules tirgū.*

Nozīmīga nesena tendence ir atklātas piekļuves kustības attīstība, kas pamatojas uz viedokli, ka interneta laikmetā jāuzlabo piekļuve publikācijām un datiem. Šīs kustības mērķis ir nodrošināt tūlītēju un bezmaksas piekļuvi zinātniskajām publikācijām internetā. Būtisks atskaites punkts šai kustībai ir 2003. gada Berlīnes deklarācija par atklātu piekļuvi zināšanām eksaktajās un humanitārajās zinātnēs.

> *Saskaņā ar Berlīnes deklarāciju, izmantojot atklātas piekļuves izdevējdarbību, ir nepieciešams, lai autori atļautu par brīvu lasīt viņu zinātniskās publikācijas, kā arī tās izmantot, ievērojot atbilstīgos autorības norāžu noteikumus. Turklāt darba pilnīgai redakcijai un papildu materiāliem jābūt deponētiem vismaz vienā tiešsaistes krātuvē. 196 pētniecības iestādes ir parakstījušas šo deklarāciju; tā joprojām ir pieejama parakstīšanai.*

---

[3] Atsauces, kas pamato šo apgalvojumu un šajā dokumentā minētos skaitļus, kā arī galvenās definīcijas, ir atrodamas Komisijas darba dokumentā, ko nosūta kopā ar šo paziņojumu.

Atklātās piekļuves kustības rezultātā izdevēji eksperimentē ar „autors maksā" uzņēmējdarbības modeli, kas lasītājiem sniedz bezmaksas tiešsaistes piekļuvi. Šis uzņēmējdarbības modelis novirza publicēšanas izmaksas no lasītāja uz autoru, t.i., autora iestādi vai finansēšanas struktūru. Palielinās arī tā saukto „hibrīdžurnālu" skaits, kas piedāvā abas iespējas — maksā vai nu lasītājs, vai autors. Šobrīd izmēģina arī tādu modeli, ka noteiktā jomā kritiskā masa žurnālu pāriet uz atklāto piekļuvi, saņemot finansiālo nodrošinājumu no finansēšanas struktūru konsorcija. Piemērs tam ir Sponsorēšanas konsorcijs atklātas piekļuves izdevējdarbībai elementārdaļiņu fizikā (*Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics*), ko vada *CERN,* Eiropas Kodolpētījumu organizācija. Šobrīd aptuveni 10 % no visiem izdotajiem žurnāliem ir atklātas piekļuves žurnāli.

Nākamais attīstības solis ir salīdzinošās pārskatīšanas procesā pārbaudītu žurnālu rakstu un/vai vēl nepārbaudītu žurnālu rakstu deponēšana brīvi pieejamās krātuvēs, kuras organizē iestāde vai nozare. Dažos gadījumos deponē pēc embargo perioda, kura laikā izdevēji var saņemt atdevi no ieguldījumiem (piemēram, *Cairn* Francijā/Beļģijā). Embargo perioda ilgums dažādās nozarēs var būt atšķirīgs.

Dažas pētījumu finansēšanas aģentūras attīsta politiku, ar kuru iesaka vai pilnvaro publicēt atklātas piekļuves krātuvēs žurnālu rakstus, kuri top aģentūru finansēto pētījumu rezultātā. Spilgti piemēri ir *Wellcome Trust* un Valsts veselības institūti (*National Institutes of Health*). ASV senātā nesen iesniedza likuma projektu, kurā paredz, ka federālās aģentūras izstrādās politiku publiskas piekļuves jomā.

Raksturotās tendences ir rosinājušas debates par zinātniskās informācijas sistēmu, īpašu uzmanību pievēršot zinātnisko žurnālu rakstiem. Turpmāk ir apkopoti ieinteresēto personu galvenie argumenti.

Pētnieku, pētniecības organizāciju, finansēšanas struktūru un bibliotēku galvenie argumenti

- *Atklāta piekļuve var palielināt zinātnisko pētījumu un jauninājumu ietekmi, uzlabojot piekļuvi pētījumu rezultātiem un tos ātri izplatot.*
- *Internetam būtu jāsamazina zinātnisko publikāciju izmaksas, bet žurnālu cenas ir paaugstinājušās. Tas ietekmē piekļuvi zinātniskajai informācijai.*
- *Pētījumus, salīdzinošo pārskatīšanu (sedzot pētījumu pārskatītāju algas) un žurnālus (piemēram, piešķirot bibliotēku budžetus) apmaksā no publiskā finansējuma. Ir pašsaprotami, ka valsts sektora dalībnieki prasa lielāku ieguldījumu atdevi.*

Galvenie izdevēju argumenti

- *Piekļuves problēmas nav. Piekļuve zinātniskajai informācija ir labāka kā jebkad iepriekš.*
- *Publicēšana maksā. Izdevēji pievieno nozīmīgu vērtību pētniecības procesam, iespējami visefektīvākajā veidā garantējot žurnālu rakstu kvalitāti.*
- *Izdevējdarbības tirgū ir liela konkurence, un tam nav nepieciešama valsts iejaukšanās. Kļūmīga iejaukšanās var radīt pašlaik pastāvošās sistēmas iekšēju sabrukumu, nepiedāvājot vietā skaidru un darboties spējīgu alternatīvu.*

3.2. Jautājumi un problēmas

Organizatoriskie jautājumi

Šobrīd plaši izmantotā izdevēju uzņēmējdarbības modeļa pārveide var radīt neparedzētas organizatoriskas sekas. Piemēram, „autors maksā" modelī izmaksas par piekļuvi pētījumu rezultātiem novirza no publiskā sektora vienas daļas (bibliotēkas) uz citu (piemēram, universitātes departamentu). Tas var radīt pārejas izmaksas vai pagaidu pārrāvumu zinātniskās informācijas pieejamībā.

Tas, ka rodas arvien vairāk krātuves, kas uzglabā ne tikai salīdzinošās pārskatīšanas procesā pārbaudītus rakstus, bet arī darba dokumentus, PhD diplomdarbus, pētījumu datus utt., rada papildu jautājumus.

> *Piemērs šai integrētajai pieejai ir* DARE *programma Nīderlandē. Tās mērķis ir nodrošināt bezmaksas piekļuvi tīklā akadēmiskajai izlaidei no visām universitātēm. Pamatinfrastruktūra šobrīd iekļauj vairāk nekā 100 000 zinātniskos ziņojumus un pētniecības rakstus, un vēlākā posmā tā iekļaus eksperimentālos vai novērojumu datus un citus digitālos objektus, piemēram, video un audio datnes.*

Digitālās krātuves potenciāli var radīt jaunus un integrētus informācijas avotus, un tās arvien vairāk izmanto kā stratēģisku infrastruktūru pētniecības atbalstam. Tajās ir nepieciešams ieguldīt nozīmīgas organizatoriskās pūles saistībā ar šādiem jautājumiem: kurš ir atbildīgs par materiālu deponēšanu? Kā nodrošināt krātuvju un to satura (piemēram, versiju pārvaldes) kvalitāti? Kā sasaistīt Eiropas krātuves, lai tās sasniegtu informācijas kritisko masu?

Juridiskie jautājumi

Publicējot zinātniskos rakstus žurnālā, autori parasti nodod savas tiesības izdevējiem. Izdevēji savukārt nodrošina šo rakstu izplatīšanu ar mērķi saņemt atdevi par saviem ieguldījumiem. Pētnieki, finansēšanas struktūras un bibliotēkas ir norādījušas, ka pašreizējā līgumslēgšanas prakse var negatīvi ietekmēt piekļuvi un izplatīšanu un ka tā ir jāapsver. Mērķis nav ieviest Kopienas noteikumus autortiesību līgumu likumdošanas jomā — tā nav saskaņota Kopienas mērogā —, bet apsvērt, kā autori piemēro savas tiesības digitālajā vidē.

Attiecībā uz pētījumu datiem intelektuālā īpašuma tiesību jautājums ir savādāks. Kaut arī pētījumu datus pašus par sevi intelektuālā īpašuma tiesības neaizsargā, Direktīva 96/9/EK par datubāzu tiesisko aizsardzību[4] aizstāv pētniecības datu kārtošanā ieguldītās pūles. Šajā saistībā ir paustas bažas, kā neoriģinālu datubāzu aizsardzības *sui generis* tiesības varētu ietekmēt zinātnisko pētījumu datu pieejamību.[5]

Ja šādā kontekstā apstrādā vai izplata personas datus, tad, sniedzot piekļuvi šiem datiem un tos izmantojot, būtu jāievēro tie personas datu aizsardzības noteikumi, kas paredzēti ES Direktīvās 95/46/EK un 2002/58/EK.[6]

Tehniskie jautājumi

Tehnoloģiskais progress var dot nozīmīgu ieguldījumu zinātniskās informācijas pieejamībā un lietojumā. Piemēram, labāki meklēšanas rīki var palīdzēt pētniekiem atrast informāciju un

---

4 OV L 77, 27.3.1996., 20. lpp.

5 Skatīt 2005. gada ĢD MARKT direktīvas novērtējuma ziņojumu http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/databases/evaluation_report_en.pdf.

6 OV L 281, 23.11.1995., 31. lpp. un L 201, 31.7.2002., 37. lpp.

virzīties uz priekšu jaunās jomās, un sadarbības rīki var uzlabot pētnieku savstarpējo informācijas apmaiņu.

Lai sasaistītu digitālās krātuves un tās padarītu pieejamas meklēšanai, ir nepieciešams risināt sistemātiski arī sadarbspējas jautājumus. Šajā ziņā atklāto standartu lietojumam ir izšķiroša nozīme.

Finansiālie jautājumi

Pēdējo divdesmit gadu laikā žurnālu abonēšanas maksa vidēji ir paaugstinājusies straujāk nekā inflācijas līmenis — saskaņā ar vienu pētījumu par 4,5 % gadā pārsniedzot inflāciju —, lai gan ir ievērojamas atšķirības starp nozarēm un žurnāliem. Tas ir radījis finansiālu spiedienu uz valsts finansētajām bibliotēkām, to galvenajiem klientiem, un dažos gadījumos abonēšana ir tikusi pārtraukta. Situācija ir īpaši akūta sliktāk nodrošinātās iestādēs un valstīs ar zemāku ienākumu līmeni. Izdevēji apgalvo, ka cenu kāpumu ir radījis iesniegto rakstu skaita pieaugums un žurnālu apjoma palielinājums un ka tas ir saistīts ar biežāku lietojumu.

Tajā pašā laikā pētījumu budžetu palielinājums ir apsteidzis pētījumu rezultātu izplatīšanas finansējumu, iekļaujot bibliotēku budžetus, — šodien tas ir mazāk nekā 1 % no kopējiem Eiropas izdevumiem pētniecībai un attīstībai. Kā situācijas risinājumu izdevēji bibliotēkām un bibliotēku konsorcijiem piedāvā „ļoti izdevīgus noteikumus" (piešķirot atlaidi par vairāku žurnālu abonēšanu reizē). Tas ir devis labumu pētniecības organizācijām Eiropā, bet ir arī radījis jaunu problēmu, bibliotēku budžetiem kļūstot neelastīgiem daudzgadu līgumu un salīdzinoši stingru līguma noteikumu dēļ.

Vēl viens finansiāls jautājums ir pievienotās vērtības nodoklis (PVN) digitālajiem produktiem. Eiropā digitālajiem žurnāliem piemēro PVN pamatlikmi, kamēr žurnāliem papīra formātā piemēro samazinātu likmi. Tādējādi tam pašam saturam piemēro dažādu PVN likmi atkarā no informācijas nesēja. Turklāt, ņemot vērā pašreizējos noteikumus par atbrīvojumiem, valsts iestādēm un subsīdijām, sabiedriskie pētniecības institūti un bibliotēkas nevar atskaitīt PVN izmaksas. Lai risinātu šo situāciju, dažas dalībvalstis atmaksā bibliotēkām PVN par digitālo žurnālu abonēšanu.

4. SAGLABĀŠANA DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

4.1. Problēma

Digitālā materiāla ilglaicīga saglabāšana ir viena no galvenajām problēmām informācijas sabiedrībā, kuras iezīme ir milzīgā ātrumā pieaugošs un arvien dinamiskāks informācijas piedāvājums. Digitālā informācija ir nestabila, jo datortehnika un programmatūra attīstās ātri un uzglabāšanas iekārtu kalpošanas laiks ir ierobežots. Informācija ir jāsaglabā, lai tā būtu lasāma un izmantojama nākotnē. Šī problēma bija izklāstīta paziņojumā „i2010: digitālās bibliotēkas" saistībā ar Eiropas digitālo kultūras mantojumu.

Saglabāšanas jautājums skar publikācijas un pētījumu datus. Pētījumu datu saglabāšana ir ļoti svarīga, lai nodrošinātu eksperimentu izsekojamību un atkārtojamību. Turklāt pētniecība bieži vien ir atkarīga no iepriekšējiem novērojumiem, kā tas, piemēram, ir klimata pārmaiņu pētījumu gadījumā. Dažreiz pētījumu dati, kas apkopoti agrāk, iegūst aktuālu nozīmi vēlāk.

> *Tā tas bija ar „brīdinājumiem par Sibīrijas lopu mēri" ASV un Eiropā. Britu bibliotēka — viena no nedaudzajām vietām pasaulē, kur ir uzglabāti vispusīgi vēsturiski pētījumu dati par Sibīrijas lopu mēri — saņēma daudzus informācijas*

pieprasījumus. Četrdesmit gadus nebija veikti gandrīz nekādi jauni pētījumi par Sibīrijas lopu mēri.[7]

Pašlaik ES mērogā nav noteikta skaidra stratēģija, kā ilglaicīgi saglabāt digitālu zinātnisko informāciju un kā nodrošināt tās lietojamību. Pašreizējās valsts un Eiropas mēroga ierosmes sistemātiski jāsasaista. Saglabāšana ir joma ar nozīmīgu tirgus potenciālu (piemēram, uzglabāšanas pakalpojumi), kurā Eiropa nevar atļauties atpalikt.

4.2. Jautājumi un problēmas

Organizatoriskie jautājumi

Saglabāšana izvirza organizatoriskus jautājumus. Kurš ir atbildīgs par pētījumu datu saglabāšanu un nepieciešamo programmatūru un datortehniku? Kāda ir pētniecības organizāciju un bibliotēku loma? Saskaņā ar kādiem kritērijiem jāizvēlas, kurus materiālus saglabā? Turklāt, lai valsts saglabāšanas stratēģija būtu veiksmīga, ir nepieciešama laba sadarbība starp valsts un privātā sektora partneriem.

*Paraugi valsts un privātajai sadarbībai saglabāšanas jomā ir līgumi starp Holandes karalisko bibliotēku (*Koninklijke bibliotheek*) un izdevējiem, piemēram,* Reed Elsevier*,* Springer *un* Bio-Med Central.

Juridiskie jautājumi

Obligātie eksemplāri, t.i., pienākums satura radītājiem vienu vai vairākus zinātnisko materiālu eksemplārus iesniegt pilnvarotai deponēšanas iestādei, ir viens no galvenajiem jautājumiem, zinātnisko informāciju saglabājot digitālā formātā. Dalībvalstis dažādā tempā ir sākušas attiecināt obligātā eksemplāra iesniegšanas pienākumu uz digitālo informāciju un iekļauj atšķirīgus informācijas veidus. Pāreja uz digitālo vidi tomēr var radīt pārrāvumus intelektuālā mantojuma uzskaitē. Apvienotās Karalistes Pārstāvju palātas Zinātnes un tehnoloģijas komitejas 2004. gada ziņojumā bija norādīts uz pārrāvumu 60 % apjomā elektroniski piegādātajām publikācijām obligātā eksemplāra iesniegšanas kavējumu dēļ.[8] Lai uzlabotu saglabāšanas procesa efektivitāti, digitālā informācija būtu jādara pieejama pilnvarotām deponēšanas iestādēm bez tehniskas aizsardzības pret kopēšanu.

Tehniskie jautājumi

Tehnoloģiskā attīstība var palīdzēt saglabāt informāciju pieejamu un izmantojamu. Mērķis ir samazināt saglabāšanas izmaksas un piedāvāt risinājumus problēmām, piemēram, apjomīga dinamiska satura uzglabāšanai. Atbalsta tehniskās infrastruktūras modernizēšana palielinātu pētniecības organizāciju spēju uzglabāt informāciju.

Finansiālie jautājumi

Veidojot atklātas piekļuves krātuves, ir jāņem vērā ilglaicīgas un ilgtspējīgas saglabāšanas izmaksas, bet bieži tās ir grūti novērtēt. Starp noteicošajiem faktoriem minami uzglabātās informācijas veids un apjoms, nepieciešamo migrāciju skaits un paredzētais lietojums.

---

7 Eiropas darbagrupa pastāvīgai piekļuvei, „Pastāvīga piekļuve zinātnes materiāliem".

8 Pārstāvju palātas Zinātnes un tehnoloģijas komitejas ziņojums „Zinātniskās publikācijas — visiem par brīvu?" („*Scientific Publications – Free for all?*") - HC 399-1, 2004. gada jūlijs, 93. lpp.

5. PASĀKUMI EIROPAS MĒROGĀ

5.1. Komisijas nostāja

Ir nepieciešamas ierosmes, kas paplašinātu piekļuvi zinātniskajai informācijai un tās izplatīšanu, jo īpaši attiecībā uz žurnālu rakstiem un pētījumu datiem, kas apmaksāti no publiskā finansējuma. Attiecībā uz žurnālu rakstiem Komisija novēro un izsver eksperimentus ar atklātas piekļuves izdevējdarbību.

Pētījumu datiem, kas pilnībā apmaksāti no publiskā sektora finansējuma, principā būtu jābūt pieejamiem visiem, kā tas noteikts 2004. gada ESAO ministru deklarācijā par piekļuvi no publiskā finansējuma apmaksātiem pētījumu datiem[9].

Turklāt Komisija vērš īpašu uzmanību uz nepieciešamību noteikt skaidras stratēģijas zinātniskās informācijas saglabāšanai digitālā formātā.

Komisija atzīst, ka visām ieinteresētajām personām ir svarīga nozīme zinātniskās informācijas sistēmā, un tām būtu jābūt iesaistītām visos pārmaiņu procesos attiecībā uz piekļuvi zinātniskajai informācijai un attiecībā uz tās izplatīšanu un saglabāšanu.

5.2. Kas jau ir padarīts?

Dalībvalstis un Komisija ir pievērsušās jautājumiem par piekļuvi zinātniskajai informācijai, tās izplatīšanu un saglabāšanu, **finansējot projektus** un **uzsākot publiskas debates ar ieinteresētajām personām**.

Piemēri šādiem projektiem, kas ir līdzfinansēti no Sestās pamatprogrammas (FP6), ir *CASPAR*, *DRIVER* un *SEADATANET*.

> CASPAR *pievēršas jautājumam, kā nākotnē pārvaldīt piekļuvi zinātniskajiem datiem un kā tos saglabāt.* DRIVER *galvenā uzmanība ir veltīta veidiem, kā sasaistīt zinātniskās informācijas krātuves.* SEADATANET *mērķis ir attīstīt Eiropas mēroga jūras datu pārvaldes infrastruktūru, kas apvienotu valstu jūras datu krātuves.*

Komisija ir arī uzsākusi darbu ar padomdevēju grupām un apkopo ieinteresēto personu viedokļus, piemēram, Augsta līmeņa grupas digitālo bibliotēku jomā un Eiropas Pētniecības padomdevējas valdes (*EURAB*) viedokļus.

Tā ir arī finansējusi „Pētījumu par zinātnisko publikāciju tirgus ekonomisko un tehnisko attīstību Eiropā”[10], par ko tika organizēta sabiedriska apspriešana 2006. gadā. Šo ierosmju rezultātā iegūtās atbildes apvienojumā ar pastāvīgu sadarbību ar ieinteresētajām personām ir devušas Komisijai vērtīgas atziņas.

Politiskajā līmenī Komisijas Ieteikums par *kultūras materiālu pārveidošanu ciparu formātā, pieejamību tiešsaistē un saglabāšanu ciparu formātā*, ko pieņēma 2006. gada 24. augustā, apskata jautājumu par saglabāšanu digitālā formātā.[11]

5.3. Eiropas Komisijas turpmākās darbības

A. Piekļuve Kopienas finansēto pētījumu rezultātiem

---

9 Pieņemta Parīzē 2004. gada 30. janvārī. Šobrīd tiek gatavots ESAO ieteikums par šo jautājumu.

10 http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/scientific-publication-study_en.pdf

11 OV L 236, 31.8.2006., 28. lpp.

Izmantojot FP7, Komisija veiks pasākumus, lai veicinātu labāku piekļuvi publikācijām, kas top tās finansēto pētījumu rezultātā. Šajā ziņā ar izdevējdarbību, tostarp atklātas piekļuves izdevējdarbību, saistītās projekta izmaksas varēs pretendēt uz Kopienas finansiālo atbalstu. Komisija rosinās pētniecības aprindas izmantot šo iespēju.

Komisija arī ir paredzējusi, izmantojot īpašas programmas (piemēram, programmas, ko pārvalda Eiropas Pētniecības padome), publicēt konkrētas pamatnostādnes par rakstu publicēšanu atklātas piekļuves krātuvēs pēc embargo laikposma. Pamatnostādnes paredzēts izstrādāt atsevišķi pa nozarēm, ņemot vērā dažādo akadēmisko un zinātnisko disciplīnu īpašās iezīmes.

B. Pētniecības infrastruktūru (jo īpaši krātuvju) un projektu līdzfinansējums

Izmantojot FP7, Komisija pastiprinās darbību attiecībā uz infrastruktūrām, kas palīdz nodrošināt piekļuvi zinātniskajai informācijai, jo īpaši sasaistot digitālās krātuves Eiropas mērogā. Aptuveni 50 miljoni EUR būs pieejami šim nolūkam laikposmā no 2007. gada līdz 2008. gadam (aptuveni 20 miljoni no šīs summas ir paredzēti 2007. gadam).

Turklāt šajā laikposmā provizoriski būs pieejami 25 miljoni EUR (no kuriem aptuveni 15 miljoni — 2007. gadā) pētījumiem par saglabāšanu digitālā formātā (jo īpaši digitālās saglabāšanas kompetences centru tīklam) un pētījumiem par sadarbības instrumentiem satura lietošanai.

Saskaņā ar „*e*Content*plus*" programmu (2005–2008) 10 miljoni EUR ir paredzēti zinātniskā satura pieejamības un izmantojamības uzlabošanai, jo īpaši lai risinātu sadarbspējas un daudzvalodu piekļuves jautājumus.

C. Ieguldījums turpmākās politikas debatēs

Lai veicinātu diskusijas un politikas veidošanas procesu, 2007. gadā Komisija uzsāks pētījumu par ekonomiskajiem aspektiem saglabāšanai digitālā formātā. Turklāt ar programmu „Zinātne sabiedrībā" Komisija atbalstīs pētījumus par zinātnisko publikāciju sistēmu Eiropas pētniecības telpā (ERA) un globālā mērogā, piemēram, par izdevēju uzņēmējdarbības modeļiem, izplatīšanas stratēģijām un saistību starp pētniecības izcilību, zinātnisko godprātību un zinātnisko publikāciju sistēmu.

Pārskatot tiesību aktus PVN jomā, Komisija kritiski izvērtēs jautājumus, kas attiecas uz zinātniskajām publikācijām, piemēram, ierobežojumi valsts iestādēm vai nozares, kurām nepiemēro PVN atgūšanu.

D. Politikas koordinācija un politikas diskusijas ar ieinteresētajām personām

Diskusijas Eiropas Parlamentā un Padomē veicinās vienotu izpratni par piekļuves un izplatīšanas jautājumiem Eiropas mērogā. Šajā saistībā dalībvalstis ir aicinātas izpētīt iespējas kopējai stratēģijai un apspriest attiecīgos jautājumus un problēmas — organizatoriskās, juridiskās, tehniskās un finansiālās —, kas ir norādītas šajā paziņojumā. Instrumenti, piemēram, *ERA-NET*, un forumi, piemēram, *CREST* un *ESFRI*, varētu piedalīties šīs diskusijas veidošanā.

Ņemot vērā jautājuma plašo mērogu, Komisija turpinās apspriedes ar ieinteresētajām personām attiecīgajās ekspertu un padomdevēju grupās, piemēram, *EIROforum*, ESF, *EURAB* un Augsta līmeņa grupā digitālo bibliotēku jomā. Tā organizēs augsta līmeņa konferenci par zinātnisko izdevējdarbību Eiropas pētniecības telpā 2007. gada sākumā.

Komisija mudinās universitātes, pētniecības organizācijas, pētījumu finansēšanas struktūras un zinātniskos izdevējus apmainīties ar informāciju par labu praksi attiecībā uz jauniem modeļiem, kas nodrošina piekļuvi zinātniskajai informācijai un tās izplatīšanu.

Darbību pārskats

A. PIEKĻUVE KOPIENAS FINANSĒTO PĒTĪJUMU REZULTĀTIEM

– Izdevējdarbības, tostarp atklātas piekļuves izdevējdarbības, izmaksas ir noteiktas par attaisnotām izmaksām Kopienas finansēto pētījumu projektos.

– Saskaņā ar noteiktām programmām jāizstrādā konkrētas pamatnostādnes par rakstu publicēšanu atklātas piekļuves krātuvēs.

B. LĪDZFINANSĒJUMS NO KOPIENAS PROGRAMMĀM

– Aptuveni 50 miljoni EUR — darbam pie infrastruktūrām, jo īpaši digitālajām krātuvēm, no 2007. līdz 2008. gadam.

– Aptuveni 25 miljoni EUR — saglabāšanai digitālā formātā un sadarbības instrumentiem no 2007. līdz 2008. gadam.

– Aptuveni 10 miljoni EUR — piekļuvei zinātniskajai informācijai un tās lietojumam, izmantojot „*e*Content*plus*" programmu.

C. IEGULDĪJUMS TURPMĀKĀS POLITIKAS DEBATĒS

– Pētījums par saglabāšanas digitālā formātā ekonomiskajiem aspektiem.

– Finansējums pētījumiem par izdevēju uzņēmējdarbības modeļiem un zinātnisko publikāciju sistēmu.

D. POLITIKAS KOORDINĀCIJA UN DISKUSIJAS AR IEINTERESĒTAJĀM PERSONĀM

– Diskusijas Eiropas Parlamentā un Padomē; Komisija turpina diskusijas ar ieinteresētajām personām.

– Informācijas apmaiņa par labu praksi attiecībā uz jauniem modeļiem piekļuvei zinātniskajai informācijai, tās izplatīšanai un saglabāšanai.

6. SECINĀJUMS

Piekļuve zinātniskajai informācijai, tās izplatīšana un saglabāšana ir nozīmīgas problēmas digitālajā laikmetā. Panākumiem katrā no šīm jomām ir liela nozīme Eiropas informācijas sabiedrības un pētniecības politikā. Šajās jomās dažādām ieinteresētajām personām ir atšķirīgi viedokļi par to, kā uzlabot piekļuvi, izplatīšanu un saglabāšanu.

Šajā pārejas procesā no iespiestām uz digitālām publikācijām Komisija sniegs ieguldījumu diskusijās starp ieinteresētajām personām un politikas veidotājiem, mudinot eksperimentēt ar

jauniem modeļiem, kas varētu uzlabot piekļuvi zinātniskajai informācijai, kā arī tās izplatīšanu, un atbalstot saiknes veidošanu starp pašreizējām saglabāšanas ierosmēm Eiropas mērogā.

Komisija aicina Eiropas Parlamentu un Padomi apspriest attiecīgos jautājumus, pamatojoties uz šo paziņojumu.